

Roditeljski stilovi i tipovi privrženosti u odnosu roditelj-dijete

Žeravica, Draga

Undergraduate thesis / Završni rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:954496>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-25**



FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)



DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Odsjek za psihologiju

Draga Žeravica

**Roditeljski stilovi i tipovi privrženosti u odnosu
roditelj-dijete**

ZAVRŠNI RAD

Mentorica: doc. dr. sc. Daniela Šincek

Osijek, 2015.godina

Sadržaj:

1. UVOD.....	1
2. RAZVOJNI PUT PRIVRŽENOSTI.....	4
2.1. Faza 1: Nediskriminativne socijalne reakcije.....	4
2.2. Faza 2: Diskriminativne socijalne reakcije	4
2.3. Faza 3: Usmjerena privrženost	5
3. PROCJENA PRIVRŽENOSTI I VRSTA PRIVRŽENOSTI.....	5
3.1. Tip A.....	6
3.2. Tip B.....	7
3.3. Tip C.....	7
4. INTERAKCIJA S OCEM.....	9
5. RODITELJSKI STILOVI.....	11
5.1. Autoritativan stil roditeljstva.....	11
5.2. Autoritarni roditeljski stil.....	12
5.3. Popustljivi roditeljski stil.....	12
5.4. Ravnodušni roditeljski stil.....	13
6. ROHNEROVA TEORIJA RODITELJSKOG PRIHVAĆANJA I ODBIJANJA.....	13
7. ZAKLJUČAK.....	14
8. LITERATURA	17

Roditeljski stilovi i tipovi privrženosti u odnosu roditelj - dijete

Sažetak

U radu je opisana privrženost u odnosu roditelj - dijete i stil roditeljstva kojeg roditelji koriste pri odgoju vlastite djece. Glavni cilj bio je opisati kako su osjećaj privrženosti roditelju, emocionalne veze koje roditelji stvaraju sa djetetom te stil roditeljstva od samog rođenja bitne odrednice budućeg života djeteta. Odnos koji uspostavljaju roditelj i dijete model je za uspostavljanje kasnijih odnosa u djetetovom životu koji također utječe na djetetov emocionalni i kognitivni razvoj. Rad je podjeljen u šest dijelova od kojih je prvi uvod gdje je obješnjena teorija privrženosti kroz povijest, a poseban naglasak se stavlja na Bowlby-evu teoriju privrženosti te su u drugom dijelu rada opisane tri faze privrženosti. Treći dio je baziran na istraživanju Mary Ainsworth koja opisuje tri tipa privrženosti. S obzirom da spomenute teorije, ali i generalno govoreći, pod pojmom roditeljstvo misli na majke, a ulogu oca stavljaju u drugi plan. Stoga je u četvrtom dijelu rada opisana privrženost djeteta ocu, koja ne bi trebala biti zanemarena. Osim toga, peti dio rada se odnosi na stilove roditeljstva koji pridonose budućoj slici o sebi kod djeteta. Četiri stila roditeljstva su dobiveni preko dvije dimenzije od kojih je prva roditeljska toplina. Druga dimenzija se odnosi roditeljski nadzor i kontrolu nad djetetom. Opisana je i teorija roditeljskog prihvaćanja i odbijanja Ronalda P. Rohnera u šestom dijelu rada, koji pretpostavlja postojanje jedne dimenzije, a to je roditeljska toplina koja se dijeli u dva pola - roditeljsko odbijanje i roditeljsko prihvaćanje. Konačno, na kraju je iznesen zaključak cjelokupnog rada.

Ključne riječi: privrženost, dijete, majka, otac, roditeljski stil, razvoj

Abstract

This paper describes the attachment in parent - child relationship and parenting style that parents use in raising their own children. The main objective was to describe how feeling of attachment to parents, emotional relationships that parents create with their child and parenting style are key determinants of the child's future life. The relationship that parent and child establish is going to be the model for establishing subsequent relationships in a child's life, and it also has an effect on child's emotional and cognitive development. The paper consists of six parts, of which the first is an introduction that explains the attachment theory through history, with a special emphasis on the Bowlby attachment theory. The second part of the paper describes three attachment stages. The third part is based on the Mary Ainsworth's research which describes three types of attachment.

Mentioned theories, but also generally speaking, the notion of parenting thoughts on the mother, and father is placed in the background. Therefore, the fourth part of the paper describes the attachment between child and a father, that shouldn't be ignored. In addition, the fifth part refers to the styles of parenting that contribute to the child's future image of "him/herself". Four parenting styles were obtained through two dimensions of which the first one is parental warmth and second dimension relates to parenting supervision and control of the child. In the sixth part the paper also describes Ronald P. Rohner's theory of parental acceptance and rejection. He assumes the existence of only one-dimension, and that is parental warmth which is divided into two halves - parental rejection and parental acceptance. Finally, at the end there is the conclusion of entire paper.

Keywords:

attachment, child, mother, father, parenting style, development

1. UVOD

Roditeljstvo je pojam koji se odnosi na čitav niz procesa što se sastoje od zadataka, uloga, komunikacija, uloga i međuljudskih odnosa koje odrasli ostvaruju u kontaktu sa svojom djecom. Ono je prepoznato kao važna komponenta u životu još u vremenu kada je Freud u svojoj teoriji naglašavao važnost roditeljstva za zadovoljstvo životom i prilagodbu (Klarin, 2006). Osim toga, razvoj uključuje neprestano uzajamno djelovanje urođenih svojstava djeteta i okolinskih utjecaja. Socijalizacija djece odvija se unutar različitog društvenog konteksta, a najvažnije mjesto zauzimaju roditelji. Obiteljsko okruženje temeljni je kontekst unutar kojeg djeca stvaraju predodžbe o interpersonalnim odnosima i razvijaju obrasce socijalnih interakcija. Socijalne vještine nužne za uspješnu interakciju s vršnjacima djeteta stječe u obitelji (Hartup, 1979; prema Klarin, 2001). Sve više se obraća pozornost na utvrđivanje procesa kojima se rani socijalizacijski obrasci stečeni u obitelji prenose tijekom razvoja na druga područja interpersonalnih odnosa (Deković i Raboteg-Šarić, 1996). Uz roditeljstvo najčešće se povezuje emocionalna veza koju djeteta ostvaruje s majkom. Pojam privrženosti odnosi se na odnos između dviju osoba koje imaju jake emocionalne veze i trude se održati svoje odnose. U ovom radu privrženost se odnosi na jaku emocionalnu vezu između djeteta i onoga tko se o njemu brine - roditelj ili skrbnik. Ona se stvara u djetinjstvu i smatra se integralnim dijelom ljudskog ponašanja tijekom čitavog životnog razdoblja neke osobe.

Freud je prvi tumačio kako je privrženost majci temelj svih kasnijih odnosa. Zatim je Erikson u svojoj teoriji naveo kako je hranjenje primarni kontekst u kojem skrbnici i djeca izgrađuju emocionalnu vezu koja je vrlo bliska. Bihevioristi smatraju da se preferencija majke odvija uparivanjem te stavljaju naglasak na potkrepljenje i zadovoljenje potreba, a ne toliko na stvaranje emocionalne veze. Dakle, zbog majčina zadovoljavanja djetetove gladi djeteta počne preferirati njezine dodire, blaga milovanja, osmjeha i riječi utjehe jer su ti događaji uparivani sa smanjenjem napetosti (Berk, 2005). No, tijekom razvoja djeca razvijaju osjećaj privrženosti i prema članovima obitelji koji ga rijetko hrane, primjerice ocu, sestri, baki ili djedu, ali ipak su sposobni zadovoljiti djetetove potrebe. Danas je najprihvaćenija teorija privrženosti koju je postavio britanski psihoanalitičar John Bowlby tijekom 1950-ih i 1960-ih godina. Može se smatrati jednom od prvih evolucijskih teorija srednje razine. Bowlby je istaknuo kako hranjenje nije temelj za razvoj privrženosti. Umjesto toga, privrženost po njemu ima snažne biološke korjene. Jedan od ključnih mehanizama koji omogućava preživljavanje je privrženost koja se razvija između roditelja i djeteta, a počinje kao skup urođenih signala koji roditelja prizivaju u djetetovu blizinu. Tijekom

vremena, razvija se istinska emocionalna povezanost, kojoj doprinose djetetove kognitivne i emocionalne sposobnosti i iskustvo nježne i brižne skrbi (Berk, 2005). Privrženost karakterizira tendencija traženja i održavanja bliskosti privrženim ljudima u stresnim situacijama. Bowlby je koristio dokaze iz etologije kako bi potkrijepio svoje tvrdnje, uspoređujući privrženost kod ljudi i životinja. Došao je do zaključka da je privrženost instiktivna kod mnogih vrsta te da se privrženost razvija kao rezultat reciprociteta (Pennington, 1997). Osim toga, pretpostavio je postojanje tri sustava odnosa roditelj - dijete. To su sustav privrženost -skrbnik, sustav učenje - podučavatelj i sustav igra - partner (Čudina-Obradović i Obradović; 2006). Svaki od tih sustava ima važnost i djelovanje na značajke djeteta i njegove kompetencije, odnosno na skup znanja, vještina, samostalnost te odgovornost djeteta.

Ainsworth je (1973; prema Pennington, 1997) pokazala da je privrženost jaka kad su majke reagirale na dosljedan, brz i pravilan način kada su njihova djeca plakala. U situacijama koje predstavljaju prijetnju za dijete potreba za roditeljem aktivira se te dijete traži zaštitu. No, stil privrženosti ovisi o roditeljskoj sposobnosti da uoči djetetovu potrebu za bliskošću s njim. Ainsworth i Bell (1971; prema Pennington, 1997) opažali su sadržaje kao što su obrasci hranjenja, brzina majčine reakcije na plač i sl. Promatrači su procjenjivali majke na četiri dimezije majčinstva, a zatim su povezali obrasce majčinstva s vrstom privrženosti. Četiri dimenzije majčinstva su prikazane u Tablici 1. Privrženost je važna jer osim što utječe na razvoj i funkcioniranje pojedinca kroz čitav život, utječe i na samopoštovanje, socijalno funkcioniranje, očekivanja koja imamo od drugih, osjećaj bliskosti i potrebu za usamljenosti.

Tablica 1.

Četiri dimenzije majčinstva koje je koristila Ainsworth (1973; prema Pennington 1997) u pokušaju povezivanja majčinskog razumijevanja s vrstom stvorene privrženosti.

DIMENZIJE RAZUMIJEVANJA	OPIS RAZUMIJEVANJA
Osjetljivost - neosjetljivost	Osjetljiva - točna interpretacija djetetovih potreba, sposobna vidjeti stvari s djetetova motrišta. Neosjetljiva - interakcijom dominiraju želje i raspoloženja majke. Čest nedostatak reakcije.

Prihvaćanje - odbijanje	Prihvaćanje - prihvaćanje obveza i odgovornosti. Uživa biti s djetetom, na nju ne utječe jako ako je dijete teško. Odbijanje - ljutnja i neraspoloženje zbog obveza i odgovornosti.
Suradnja - uplitanje	Suradnja - ohrabruje djetetovu neovisnost, strpljiva pri pokušajima da privoli dijete da čini ono što želi. Uplitanje - majka nameće svoju volju djetetu ne brinući o njegovu trenutačnom stanju.
Pristupačnost - ignoriranje	Pristupačnost - svjesna djetetovih promjenjivih raspoloženja i signala koji se mijenjaju iz minute u minutu. Ignoriranje - zaokupljena samo svojim mislima i osjećajima, ne uspjeva zamijetiti djetetove signale.

Socijalno kognitivni teoretičari navode da se specifični odnosi s drugim osobama kodiraju u obliku apstraktnih kognitivnih predodžbi, tzv. relacijskih shema koje usmjeravaju našu percepciju, zaključivanje, tumačenje događaja, očekivanja u svezi budućih događaja, a time i ponašanje u inepersonalnom kontekstu (Deković i Raboteg-Šarić, 1996).

Dječje ponašanje je pod velikim utjecajem roditeljskih odgojnih postupaka koji se razlikuju od obitelji do obitelji - svaka obitelj ima svoja pravila koja provodi na određen način. Odnos među roditeljima te roditeljsko prihvaćanje i odbijanje povezano je s problemima u ponašanju, slikom o sebi, lošim školskim postignućem, aksioznošću i nesigurnošću. Cowan, Cowan i Mehta (2009) su došli do zaključka da kvalitetna privrženost utječe na bolju prilagodbu djeteta u školi. Naime, željeli su ispitati kako su odnosi među partnerima te odnosi partnera i njihovih roditelja povezani sa akademskim postignućem djeteta te ponašanja u školi. Zaključili su da djeca prvih razreda osnovne škole imaju povećan rizik za lošim ponašanjem te nižim akademskim uspjehom ukoliko su njihovi roditelji razvili nesigurnu privrženost sa svojim roditeljima ili s partnerima. Nadalje, longitudinalno istraživanje (Branstetter, Furman i Cottrell, 2009) je ispitalo efekte majčina nadzora, sigurne privrženosti te kvalitetnog odnosa između majke i adolescenta nad korištenjem raznih supstanci s kojima se adolescenti susreću. Rezultati su pokazali da veća razina sigurne privrženosti vodi ka većoj razini podrške te nižoj razini negativnih interakcija između majke i djeteta. Također, veći nadzor nad djetetom je povezan sa nižom stopom zloupotrebe droga i alkohola.

2. RAZVOJNI PUT PRIVRŽENOSTI

Djetetova privrženost skrbniku se može prvi puta opaziti u dobi od šest do osam mjeseci te dijete na osnovi roditeljske sposobnosti uočavanja što ono treba i odgovaranja na to, gradi sliku o sebi kao biće koje je ili nije vrijedno roditeljske ljubavi i pažnje. No, stvarni proces započinje vrlo brzo nakon rođenja i nastavlja se od tada. Postoje tri opća stupnja privrženosti koja su opisana u sljedećim poglavljima.

2.1. Faza 1: Nediskriminativne socijalne reakcije

Prva faza započinje rođenjem i traje do drugog mjeseca. Na početku djeca ne usmjeravaju svoju pažnju isključivo prema majci i u to vrijeme pozitivno reaguju na svakoga. No ipak, stvaraju prostor za razvoj odnosa sa skrbnikom. Djeca tijekom razvoja shvaćaju kojim ponašanjem privlače majku i kojim ponašanjem je zadržavaju. Kada se novorođenčadi pokaže slika majke i nepoznate osobe, ono će radije gledati u sliku majke i to nekoliko dana nakon rođenja (Vasta, Haith i Miller, 2005). I roditelji znaju vrlo dobro prepoznati svoje dijete nakon rođenja po mirisu ili dodiru ruke ili jagodice i iz toga možemo zaključiti da se roditeljska vezanost razvija brže nego dječja privrženost. Neki teoretičari smatraju da se majčinska vezanost za dijete razvija prvim kontaktima s djetetom i zato je bitno da djeca budu uz majku tijekom prvih par sati života kako bi mogli razviti kvalitetniju privrženost. Međutim, to ipak nije nužan uvjet za ostvarivanje snažne majčine povezanosti jer su istraživanja (Rode i sur., 1981; prema Vasta, Haith i Miller, 2005) pokazala da su majke i djeca, koji su bili odvojeni u prvim danima djetetova života, ipak razvili snažan odnos privrženosti kao i majke koje su usvojile djecu.

2.2. Faza 2: Diskriminativne socijalne reakcije

Tijekom druge faze, koja traje od drugog do sedmog mjeseca djetetova života, djeca postaju zainteresirana za skrbnika i druge poznate osobe i usmjeravaju svoje socijalne reakcije na njih. U ovom razdoblju između djeteta i skrbnika stvaraju se interakcijski obrasci koji im omogućuju komunikaciju na njima jedinstven način. Stvara se kognitivna predodžba skrbnika koja se temelji

na tome koliko ga pouzdanim i vrijednim povjerenja dijete percipira (Bretherton, 1993; prema Vasta, Haith i Miller, 2005). Osim toga, dijete gleda u majku kada je nesigurno ili tjeskobno kako bi dobilo podatke kako bi se treba osjećati, a time majka stječe određenu kontrolu nad djetetom odnosno to je osnova za informacijski socijalni utjecaj. Djeca počinju razvijati doživljaj "sebe" i shvaćaju da su odvojena od ostatka svijeta i na njega mogu utjecati različitim postupcima.

2.3. Faza 3: Usmjerena privrženost

Konačno, u posljednjoj fazi koja traje od osmog do druge godine života, veza privrženosti je najjasnija i vrlo je snažna. Strah se počinje javljati kao dominantna emocija te oprez pred nepoznatima postaje uobičajen, uzrokujući dječji plač i povlačenje ka majci. Do negativnih emocija dolazi kada se dijete odvoji od majke što je ujedno i pokazatelj stvorene veze privrženosti. Još jedan pokazatelj sigurne privrženosti je da se dijete vrlo brzo smiri kada osjeti majčin kontakt/dodir. Većina djece u ovoj dobi počinje puzati te djeca dobivaju mogućnost kontrole nad okolinom. Fizički razvoj je ključan za razvoj privrženosti jer dijete shvaća da treba dopuzati do majke ili ju slijediti kako bi ostvarilo kontakt s njom (Vasta, Haith i Miller, 2005).

3. PROCJENA PRIVRŽENOSTI I VRSTE PRIVRŽENOSTI

Postoji jedna opće prihvaćena i široko korištena metoda za procjenu privrženosti, no iako postoje neki prigovori, nije zamjenjena ni jednom značajnijom. To je tehnika nepoznate situacije koju je opisala Mary Ainsworth 1969. godine (prema Vasta, Haith i Miller, 2005) u longitudinalnom istraživanju procesa privrženosti. To je bio laboratorijski postupak za procjenu jačine privrženosti, koji se sastoji u opažanju djetetovih reakcija na niz strukturiranih epizoda koje uključuju majku i nepoznatu osobu. Utemeljeno je na uvjerenju da se privrženost može najbolje opažati u stresnim situacijama. Metoda se sastoji od osam epizoda koje su prikazane u Tablici 2.

Tablica 2.
Ispitivanje u nepoznatoj situaciji

BROJ EPIZODE	PRISTUNE OSOBE	TRAJANJE	KRATKI OPIS AKCIJA
-----------------	----------------	----------	--------------------

1	Majka,dijete, promatrač	30 sek	Promatrač uvodi majku i dijete u eksperimentalnu sobu i tada odlazi.
2	Majka i dijete	3 min	Majka ne sudjeluje dok dijete istražuje. Ako je potrebno igra se potiče nakon dvije minute.
3	Nepoznata osoba, majka i dijete	3 min	Nepoznati ulazi; jednu minutu nepoznati je u sobi, ne govori ništa; u drugoј minuti nepoznati govori s majkom; u trećoj minuti nepoznati prilazi djetetu. Nakon tri minute, majka neprimjetno odlazi.
4	Nepoznati i dijete	3 min ili manje ^a	Prva epizoda odvajanja. Ponašanje stranca je usklađeno s djetetovim.
5	Majka i dijete	3 min ili više ^b	Epizoda prvog ponovnog sastanka. Majka prilazi i umiruje dijete, te ga pokušava ponovno navesti na igru. Majka tada odlazi, pozdravljajući dijete.
6	Dijete samo	3 min ili manje	Epizoda drugog odvajanja.
7	Nepoznati i dijete	3 min ili manje	Nastavak drugog odvajanja. Stranac ulazi i usklađuje svoje ponašanje s djetetovim.
8	Majka i dijete	3 min	Epizoda drugog ponovnog sastanka. Majka ulazi, prilazi djetetu i podiže ga. U međuvremenu, nepoznati neprimjetno odlazi.

Legenda: ^a Epizoda se skraćuje ako je dijete jako uznemireno

^b Epizoda se produljuje ako je potrebno više vremena da se dijete ponovno zaigra

Ainsworth skale za osjetljivost i neosjetljivost na dječje signale definira kao sposobnost majke da percepira i interpretira točno signale te s obzirom na to razumijevanje, odgovara na njih odmah.

Bernard, Meade i Doizer (2013) smatraju kako su autonomni roditelji u mogućnosti reagirati na dječju nevolju na više njegujući način no što bi to činili neautonomni roditelji. Rezultati su prikazali da postoje tri obrasca reakcija kojima je moguće opisati reakcije većine djece koja su izložena ovom postupku. Autorica Mary Ainsworth izvodi zaključak o razlikovanju tri tipa privrženosti.

3.1. Tip A

Djeca koja pokazuju obrazac A opisuju se kao anksiozno - izbjegavajući tip. Pokazuju znakove uznemirenosti pri odvajanju od majke, ali i izbjegavanje majke kada se vraća. Ovakav obrazac ponašanja pokazuje oko 25 posto djece (Bukatko i Daehler, 2001; prema Klarin, 2006). Djeca pokazuju vrlo malo ili nimalo opreznosti pred strancima i postaju uznemireni tek kada ostanu sami te izbjegavaju emocionalne odnose. Majke govore djetetu toplim riječima, igraju se, vode računa o higijeni i spavanju, no često odbacuju djetetovu potrebu za privrženosti i ne vole prislan kontakt. Istraživanje Tacy i Ainsworth (1981) je pokazalo da su majke djece obrasca A poljubile svoju novorođenčad češće nego majke djece obrasca B i C, no zanimljivo je da su majke djece tipa A držale ili grlile svoju djecu manje no što su to činile majke tipa B. Ovakvo ponašanje se može objasniti činjenicom što poljubac uključuje manje kontakata, odnosno bliskosti, no što je slučaj kod grljenja i maženja. Djeca s ovakvim tipom privrženosti pokazuju manjak suradnje, istraživačkog ponašanja i empatije. Imaju loše emocionalne veze sa vršnjacima, izbjegavaju bliske emocionalne kontakte, nemaju povjerenja u ljude te postaju nervozni ako im se netko previše približi (Kochanska, 2001). To je potvrđeno istraživanjem o utjecaju stilova privrženosti na ljubavne odnose (Kokrić i Gabrić, 2009) koje je pokazalo kako osobe ovog stila teško vjeruju partneru te su samim time manje zadovoljni vezom.

3.2. Tip B

Sigurno - privrženi tip opisuje dječje reakcije nezadovoljstva prilikom odvajanja od majke, ali i veselja kad se vraća. Oko 65 posto djece manifestira znakove sigurne privrženosti s roditeljem. Djeca se osjećaju dovoljno sigurnima da se slobodno upuste u istraživanje tijekom predseparacijskih epizoda (Vasta, Haith i Miller, 2005). Kvalitetna briga od strane majke, odnosno roditelja, omogućuje djetetu stvaranje pozitivne slike o sebi te se ono osjeća voljeno i prihvaćeno. Djeca koriste odraslu osobu kao bazu iz koje istražuju svijet te su sigurna u majčinu ljubav (Stefanović-Stojenović, Vidanović i Anđelković, 2009). Osim toga, bolje rješavaju probleme i

imaju bolje vršnjačke odnose. Također, pokazuju više entuzijazma, pozitivnih emocija i upornosti što u konačnici rezultira adekvatnim međuljudskim odnosima u odrasloj dobi. Sigurna vezanost roditeljima pogoduje u stvaranju predodžbi drugih ljudi kojima se može vjerovati i koji su nam dostupni (Deković i Raboteg-Šarić, 1996).

3.3. Tip C

Treći obrazac opisuje anksiozno - opirući tip privrženosti i takav obrazac pokazuje oko 10 posto djece. Tijekom postupka djeca pokazuju znakove uznemirenosti, posebno tijekom odvajanja od majke. Povratak majke dovodi do mješavine osjećaja u djetetu jer osjećaju olakšanje što je vide i ljutnju što je otišla (Klarin, 2006). Djeca su nesigurna i bojažljiva te odrasle figure doživljavaju kao nepouz dane. Dječje samopouzdanje, samopoštovanje i motivacija za istraživanjem će ovisiti o podršci i odobravanju majke. Djeca postaju ovisna o drugima što dovodi do emocionalne nestabilnosti i osjetljivosti na stres. Ponekad djeca mogu imati napad bijesa ili traže pažnju od drugih, ali je odbijaju. Majke obrasca C, kao i majke obrasca A, će rijetko grliti svoju djecu, osim u slučajevima kada je to uistinu potrebno (Tracy i Ainsworth, 1981).

Neki autori (Berk, 2005) navode postojanje neorganizirano - neorjentirane privrženosti. Djeca su iznimno nesigurna te kod roditeljeva povratka pokazuju niz zbunjenih proturječnih ponašanja. Mogu gledati u stranu dok ih roditelj drži ili pak prići s ravnodušnim emocijama. Nerijetko djeca počinju plakati nakon što se se već smirila ili imaju čudno, ukočeno tjelesno držanje. Oko pet posto djece pokazuje ovaj znak privrženosti. Ovakva privrženost se često razvija kod djece čije su majke bile zlostavljane u djetinjstvu i često su nedosljedne i prezauzete (Broberg, 2000) tako da dijete nema na raspolaganju uzor s kojim će se identificirati. Djeca nemaju uhodan obrazac ponašanja te su zbunjena i uplašena. Osim toga, istraživanja (Kochanska, 2001) su izvijestila kako će djeci, koja razviju neorganiziranu - neorjentiranu privrženost, osjećaj ljutnje porasti do 33 mjeseca života, dok će kod djece sa sigurnom privrženosti značajno opasti osjećaj ljutnje do 33 mjeseca života.

Ovisno o reakcijama skrbnika dijete može razviti zdravu privrženost ili pak nekvalitetnu privrženost. Ukoliko je skrbnik osjetljiv na djetetove znakove i njegove potrebe, pruža mu osjećaj ugone i nježnosti, šalje znakove da je dijete sigurno i ono će razviti sigurnu privrženost. Djeca obrasca B imaju majke koje su osjetljive na njihove znakove odnosno, hrane ih odgovarajućom brzinom, prepoznaju kada im je dosta ili kada im treba još. Također, majke djece obrasca B brže

reagiraju na dječji plač i uspješnije su u tješnju djeteta. Držeći djecu majke djece obrasca B su toplije, zaigranije i nježnije prema djetetu. Osim toga, skrbnici djece obrasca B usklađuju svoje postupke kako bi odgovarali djetetovima (Vasta, Haith i Miller, 2005). Djeca osjetljivih i zainteresiranih majki bolje će podnijeti frustraciju, imat će dulju i bolju pozornost i neće biti hiperaktivna, što im u konačnici omogućuje bolji školski i bolje prilagođeno ponašanje u školi (Clark i Ladd, 2000; prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Suprotno tome, skrbnik koji je psihološki nedostupan i ne reagira na emocionalne potrebe djeteta potiče razvoj izbjegavajuće privrženosti. Roditelj koji ponekad reagira na dječje potrebe za blizinom i ponekad je emocionalno dostupan, a ponekad nedostupan i kažnjavajući, razvija u djeteta anksioznu privrženost. Dijete može postati preplavljeno negativnim emocijama te nesposobno za emocionalnu regulaciju, neutješno i nezadovoljno. Sve to može umanjiti njegovu mogućnost usmjerenja pozornosti, uspostavljanja kratkoročnog pamćenja i razvoja motivacije. Mjere privrženosti roditeljima su nisko do umjereno, ali konzistentno povezane s različitim oblicima rizičnog i delikventnog ponašanja. Naime, osim privrženosti roditeljima pokazano je da prediktor delikventnog ponašanja i odnos među roditeljima, odnosno postojanje sukoba među njima.. Tako je Joan McCord (1990; prema Ručević, 2009) uspoređivala učinke roditeljskog sukoba u dvoroditeljskim obiteljima s učincima života samo s jednim roditeljem na ponašanje mladića. Nalazi su pokazali da mladići koji su živjeli s majkom s kojom su bili vrlo privrženi su upola manje puta osuđivani za počinjenje teškog kaznenog djela. No, nisu dobivene razlike između mladića koji su živjeli u stabilnim obiteljima i jednoroditeljskim obiteljima s brižnom majkom.

Dakle, majčino ponašanje u prve tri godine života značajno određuje daljnji djetetov emocionalni, društveni i spoznajni razvoj. No, osim opisanih majčinih ponašanja, na djetetov daljnji razvoj te kvalitetu odnosa utječe i stil odgoja koji roditelji primjenjuju u svojim odgojnim postupcima, ali i uloga oca koja je nerijetko zanemarena. Govoreći o roditeljstvu uglavnom se misli na majčinstvo, a očinstvo se često stavlja u drugi plan. Nažalost, stvara se slika o očevima kao nedovoljno bitnima za djecu s obzirom da je u svijetu utemeljeno vjerovanje kako je majka predodređena da bude roditelj stoga valja opisati nezamjenjivu ulogu oca u životu djeteta.

4. INTERAKCIJA S OCEM

Uloga oca u životu djeteta je vrlo velika. Očevi reagiraju na dijete s velikom nježnošću i brigom i njihova uloga u podizanju djece je nezamjenjiva. Otac je zajedno s majkom najvažniji učitelj djetetu te ga uči biti kreativan kroz razgovor, zajedničko provedeno vrijeme, uči ga moralnim

vrijednostima i sl. Istraživanja uloge oca znatno kasne u odnosu na ispitivanje uloge majke stoga Michael Lamb 1975. godine oca opisuje kao zaboravljenog sudionika u djetetovom razvoju (prema Klarin, 2006). Razlog ove minoracije je manje provedeno vrijeme uz dijete u odnosu na majku koja je češće u interakciji s djetetom. U društvu je ukorjenjena uloga majke kao skrbnika koji tješi dijete, razumije ga, zadovoljava dječje fizičke potrebe te dijete od nje traži potporu. S druge strane, na oca se gleda kao na skrbnika koji se češće igra s djetetom neuobičajnih igara te fizički stimulira dijete i osim toga, uzdržava cijelu obitelj. Slika odgovornog oca upućuje na savršen odgoj, gradnju samopouzdanja, norme morala i ostale kvalitete koje su važne. Odnos otac - dijete će se odraziti na djetetov daljnji život, ali i na cijelu obitelj, posebno na brak.

Arendell (1997; prema Klarin, 2006) je izvjestio o tri stila očinstva. Prvi stil opisuje očeve koji osjećaju materijalnu odgovornost za svoju obitelj i naziva se otac - hranitelj. Primarna uloga oca je pružanje materijalne sigurnosti za dijete. Takav otac provodi minimalno vrijeme s djecom i poprilično je distanciran. Sljedeći stil oca je autonoman stil kojeg karakterizira očeva težnja za slobodom izbjegavajući obveze vezane uz obitelj. U čestim su svađama sa suprugama te nemaju primjeren odnos sa djecom. Konačno, posljedni stil očinstva je uključeno očinstvo u kojem oni u potpunosti sudjeluju u životu obitelji. Pridonose i u odgoju, osjećaju materijalnu odgovornost za obitelj i uključeni su u kućanske poslove. Odnos sa suprugom je vrlo dobar te su vrlo privrženi djeci. Smatra se da su muškarci tijekom svog odrastanja manje pripremljeni na ulogu roditelja nego što su to žene.

Mnoga istraživanja su potvrdila činjenicu da očevi provode znatno manje vremena u interakciji s djecom. Colin (1996; prema Klarin, 2006) navodi da očevi s djecom starosti osam do devet mjeseci provode svega 45 minuta dnevno stoga nije čudno zaključiti da se djeca osjećaju bliže majkama. Puno češća interakcija otac - dijete podrazumijeva fizičku stimulaciju i igru, posebno kad je riječ o dječacima (Vasta, Haith i Miller, 2005). U opisanom istraživanju Mary Ainsworth, kod tehnike nepoznate situacije djeca mnogo stresnije reagiraju kada ih majka naspusti i kad ostanu same s nepoznatom osobom, nego što čine kad je u pitanju otac. Ovakva ispitivanja pokazuju da otac može, ali i ne mora biti važna osoba za koju dijete osjeća privrženost, ali je u svakom slučaju druga osoba u hijerarhiji privrženosti, odmah nakon majke (Klarin, 2006). Nadalje, kvaliteta ostvarene privrženosti ocu je važna za rani socijalni, emocionalni razvoj te razvoj samopoštovanja. Djeca koja pokazuju sigurnu privrženost ocu i majci pokazuju visoku socijalnu odgovornost, prijateljski su raspoložena te pokazuju manje emocionalnog konflikta. U istraživanjima o privrženosti u adolescenciji utvrđeno je da djevojke s odbijajućom privrženosti procjenjuju otuđenost od oca

značajno višom od mladića (Ručević i Mihalj, 2013). No, djevojke općenito izvještavaju o izraženijem osjećaju otuđenosti od oca te su više privrženije majci. Također, djevojke češće izbjegavaju odnose sa ocem nego mladići stoga zaključujemo da je odnos oca i kćeri karakteriziran sukobima oko uspostavljanja autonomije i nezavisnosti. To možemo objasniti time da mladići i djevojke ostvaruju osjećaj bliskosti kroz različite oblike odnosa. Djevojke traže odnose koji njeguju intimnost, brigu, osjećaj povezanosti i fizičke bliskosti, a mladići se više usmjeruju na socijalnu usporedbu, status i moć. Također, mladići su manje preokupirani odnosima s drugima, kao i to da će doživjeti strah od napuštanja, te da će biti ovisni ili aktivno tražiti bliskost što je karakteristično zaokupljenom stilu privrženosti (Lee i Robins, 1998; prema Ručević i Mihalj, 2013). Shulman i Seiffge-Krenke (1997; prema Ručević i Mihalj, 2013) sugeriraju da očevi više potiču samostalnost i autonomnost dječaka nego djevojčica stoga su mladići sa zaokupljenom privrženosti procjenjivali otuđenost od oca značajno višom nego djevojke s istim stilom privrženosti. Generalno, djeca sa razvijenim sigurnim stilom procjenjuju povjerenje u oca značajno višim u odnosu djece sa razvijenim nesigurnim stilom privrženosti.

5. RODITELJSKI STILOVI

Odgojni postupci koje roditelji primjenjuju mogu imati značajne učinke na djetetov razvoj. Istraživanja sugeriraju da roditeljski stavovi i uvjerenja o odgoju djece su relativno stabilni i kontinuirani tijekom razvoja od ranog i srednjeg djetinjstva do adolescencije (Deković i Raboteg-Šarić, 1996). Longitudinalno istraživanje (Friesen, Woodward, Horwood i Fergusson, 2013) ispitalo je povezanost kvalitete odnosa roditelj - dijete u adolescenciji i ponašanja djece, odnosno mladih roditelja 15 godina poslje. Rezultati su pokazali da mladi, koji su imali kvalitetniji odnos sa roditeljima, karakterizirali sebe kao pozitivne roditelje, tople i osjetljive te učinkovite u odgoju djece. Autori naglašavaju važnost bliskog odnosa roditelja i djeteta u djetinjstvu, a posebno u adolescenciji jer je to dobra priprema djeteta za izazove i brigu za vlastitu djecu kada postanu roditelji. pristupi roditeljstvu su individualni i variraju od kulture do kulture, no izdvajaju se dvije dimenzije koje su posebno važne za djetetov razvoj (Maccobby i Martin, 1983; prema Vasta, Haith i Miller, 2005), a to su roditeljska toplina i roditeljski nadzor. Roditeljska toplina odnosi se na potporu, brigu te ohrabivanje koje roditelji pružaju djetetu, nasuprot neprijateljstvu, postidivanju ili odbacivanju (Klarin, 2006). Druga dimenzija roditeljskog odnosa je stupanj u kojem je dijete nadzirano, disciplinirano i vođeno, nasuprot tome da je ostavljeno uglavnom nenadzirano. Kombinacija ovih dviju dimenzija omogućuje razlikovanje četiriju stilova roditeljstva.

5.1. Autoritativan stil roditeljstva

Razmišljajući o roditeljstvu svi će se složiti da je autoritet nužno potreban. No, ono nalazimo u različitim varijantama i intenzitetima zastupljenosti. Ovaj stil rezultira maksimalnom potporom i poštovanjem, no jasno su postavljene granice koje su zdravorazumske i pojašnjene djeci. Štoviše, roditelji se s djecom mogu dogovoriti oko pravila i granica, no ipak zadržavaju odgovornost. Ima pozitivne učinke na razvoj djeteta jer roditelj pokazuje ljubav, pruža potporu i potiče dijete. Djeca autoritativnih roditelja imaju razvijenu pozitivnu sliku o sebi, razvijenih su socijalnih vještina, imaju sposobnost regulacije emocija te manifestiraju pozitivne oblike ponašanja (Klarin, 2006). Sukladno tome, znatizeljnija su, samouvjerenija, nezavisna i imaju bolji akademski uspjeh (Vasta, Haith i Miller, 2005). Obitelji u kojima vlada snažna emocionalna povezanost, povjerenje, međusobno poštenje, sklad, zajedništvo uz istodobno poznavanje, prihvaćanje i izvršavanje vlastitih obaveza su preduvjeti za kvalitetni obiteljski odnos te zdravi razvoj potomaka (Arbunić, 2004) što u djetinjstvu, što u mladenačkoj i ranoj odrasloj dobi. Također, ovakav stil odgoja povezan je s popularnošću djece u skupini (Deković i Raboteg-Šarić, 1996). Ovaj roditeljski stil ima nesumnjivo najpozitivniji učinak na rani socijalni razvoj. To potvrđuju i istraživanja (Bost i sur., 1998; prema Klarin, 2001) koja sugeriraju kako djeca koja imaju ostvaren kvalitetan odnos u obitelji svoju prijateljsku vezu procjenjuju kvalitetnijom te imaju više bliskih prijatelja. Osim toga, kvaliteta odnosa je prediktivna i za opće samopoštovanje djece.

5.2. Autoritarni roditeljski stil

Uz ovaj stil se veže visoka razina kontrole i nadzora. Roditelj je izrazito strog, postavlja visoke zahtjeve i nerjetko upotrebljava silu. Osim toga, ne pokazuju toplinu i ljubav prema djetetu. To su roditelji koji pokazuju dominaciju i moć u odnosu na dijete od kojeg očekuju poštovanje pravila. Djeca su često agresivna te imaju nisku razinu prosocijalnog, a visoku razinu agresivnog i samodestruktivnog ponašanja (Deković, 1991; prema Klarin, 2006). Istraživanje povezanosti privrženosti roditeljima s rizičnim i delikventim ponašanjem je pokazalo kako je niska kvaliteta privrženosti povezana s većim brojem oblika rizičnog i delikventnog ponašanja (Ručević, 2009). Kod autoritarnosti možemo govoriti o postojanju dvaju monologa - monologa djeteta i monologa roditelja koji se međusobno ne susreću (Pernar, 2010) i većina djece ne reagira dobro na ovaj pristup.

5.3. Popustljivi roditeljski stil

Popustljivi roditelji djetetu ne pružaju jasnu i strogu strukturu, fleksibilni su u postavljanju i ispunjavanju zahtjeva. Stil karakteriziraju niska razina nadzora, ali visoka razina topline i ljubavi. Djeca ovakvih roditelja su često impulzivna i nezrela jer pravila ponašanja nisu jasno definirana. Ovakav stil onemogućuje djetetu stjecanje normi i pravila ponašanja. Djeca su najčešće depresivna te imaju osjećaj odbačenosti i nezadovoljstva. Znaju koristiti opojna sredstva poput droge i alkohola te pripadaju bandama (Klarin, 2006). To potvrđuju i istraživanja (Arbunić, 2004) koja u neadekvatnom stilu odgoja, nepostojanosti i nedosljednosti u odgojnim postupcima vide dobre prediktore za razvoj poremećaja u ponašanju.

5.4. Ravnodušni roditeljski stil

Najmanje zdrav stil koji neminovno vodi u najmanje zdravo djetinjstvo i razvoj djetetove ličnosti su ravnodušni roditelji. Ovaj stil je obilježen niskom razinom ljubavi i nadzora jer roditelji ne pokazuju toplinu niti kontrolu. Dakle, ne pokazuju interes za dijete, njegove želje, potrebe, uspjehe i neuspjehe. Djeca su zahtjevnija i neposlušna, nemaju mogućnost regulacije emocija i često se ponašaju antisocijalno (Klarin, 2006). Istraživanje koje su proveli Deković i Raboteg-Šarić (1996) na roditeljima i adolescentima je pokazalo da djeca čiji roditelji imaju manji nadzor nad njihovim aktivnostima i čije su emocionalne veze s majkom slabije, teže uspostavljaju bliskost s vršnjacima. No, iako takva djeca provode više s vršnjacima, nemaju kvalitetnije odnose s njima. Naime, pokazalo se da djeca koja imaju kvalitetnije odnose s roditeljima imaju i kvalitetnije odnose s vršnjacima. Bronfenbrenner (1974; prema Deković i Raboteg-Šarić, 1996) tvrdi da se djeca u starijoj dobi okreću prijateljima tražeći društvo i emocionalnu potporu, no ne iz razloga što ih prijatelji privlače u toj dobi, nego što ih u tom smjeru guraju roditelji koji ih zanemaruju.

6. ROHNEROVA TEORIJA RODITELJSKOG PRIHVAĆANJA I ODBIJANJA

Drugu klasifikaciju odgojnog stila ponudila je Rohnerova teorija roditeljskog prihvaćanja i odbijanja koja je temeljena na teoriji socijalizacije i životnog razvoja (Rohner i Khaleque, 2010). Teorija pokušava predvidjeti načine na koje roditeljsko prihvaćanje i odbijanje utječu na emocionalni, kognitivni i bihevioralni razvoj djeteta i pretpostavlja postojanje samo jedne dimenzije - roditeljska toplina. Ta dimenzija se dijeli u dva pola, a to su roditeljsko odbijanje i roditeljsko prihvaćanje. Osim toga, teorija nastoji objasniti zašto se neka djeca nose uspješnije od

drugih sa štetnim učincima roditeljskog odbacivanja i emocionalnog zanemarivanja, te pokušava istražiti psihološke varijable koje uvjetuju roditeljsko prihvaćanje ili odbijanje.

Roditeljsko odbijanje uključuje odsutnost roditeljske topline, a s druge strane, roditeljsko prihvaćanje uključuje roditeljsku toplinu. Rohner razlikuje dva tipa roditelja - ono koje prihvaća svoje dijete te onog koji ga odbija. Dimenzija prihvaćanja je povezana sa hvaljenjem, davanjem komplimenata djeci te ljubljenja, grljenja i milovanja. Pozitivni oblici interakcije roditelj - dijete, interakcije koje se temelje na prihvaćanju, razumijevanju, privrženosti i povjerenju stimuliraju kod djeteta pozitivan odnos prema drugima. Suprotno tome, dimenzija roditeljskog odbijanja je povezana sa znakovima agresije (udaranje, grebanje, guranje i sl.) i ravnodušnosti, odnosno zanemarivanja (psovanje, sarkazam, upućivanje okrutnih riječi, fizička i psihička odsutnost i sl.). Rohner i Rohner (1980; prema Klarin, 2006) navode da je roditeljsko prihvaćanje i odbijanje zapravo povezano s problemima u ponašanju, lošim školskim postignućem, nesigurnošću, anksioznošću te lošom slikom o sebi. Majke koje nemaju privržen odnos s djetetom, pokazuju nedostatak topline i odgovornosti izvješćuju o većoj agresivnosti svoje djece, dok djeca koja su s majkom izgradila pozitivan emocionalni odnos pokazuju prosocijalno ponašanje. Tada djeca imaju podršku skrbnika pri reguliranju negativnih emocija te dijete uči o načinima suočavanja sa stresom. Rezultati longitudinalnog istraživanja Zhou i suradnika (2000; prema Klarin 2006) pokazuju da je briga i topline povezana sa sposobnošću empatiziranja i socijalnom kompetencijom djece u djetinjstvu. Pokazalo se kako roditeljsko odbijanje ima predvidive posljedice za socijalni i emocionalni razvoj djeteta te da djeca koja to doživljavaju iskazuju neprijateljstvo prema drugima, imaju manje samopoštovanje kao i osjećaj kompetentnosti. Zbog nezadovoljene potrebe za ljubavlju i sigurnošću djeca postanu nezadovoljna te ulažu dodatne napore da zadobiju pažnju i ljubav, što ih u konačnici dovodi do ovisnosti roditeljima. Nadalje, odbačena djeca odbijaju i roditelje i taj proces je Bowlby nazvao "anksioznom vezanošću" (Rohner, 1984; prema Klarin, 2006). Odbijena djeca svoje nezadovoljstvo generaliziraju pa iste osjećaje pokazuju i u ostalim socijalnim situacijama. Dijete je tada onemogućeno u formiranju kvalitetnih prijateljskih odnosa. Rohner tvrdi da osobe koje su nezadovoljne i neprijateljski raspoložene zbog nezadovoljenja primarnih emocionalnih potreba u odnosu s osobom suprotnog spola ne mogu ostvariti zreo emocionalni odnos, a prema svojoj djeci upotrebljavaju iste odgojne mjere kojima su se koristili njihovi roditelji.

7. ZAKLJUČAK

Središte individualnog i društvenog života svakog djeteta predstavlja okolina, odnosno obitelj. Roditelji utkaju u djecu svoja vjerovanja, stavove, misli koja na djecu ostavlja trag tijekom čitavog života i roditeljstvo je najkompleksiji zadatak odraslog čovjeka. Privrženi odnos roditelja i djeteta je pojam koji se odnosi na niz vještina i ponašanja koji pomažu u stvaranju čvrste veze među njima. Takav roditelj prepoznaje i prihvaća jedinstvenost dječjeg temperamenta i njegove potrebe udovoljavajući njegovim emocionalnim, duhovnim i fizičkim potrebama. Mnogi istraživački nalazi upućuju na pozitivnu povezanost roditeljskog prihvaćanja, podrške i privrženosti s različitim indikatorima dječje prilagodbe. Iskustva koja djeca steknu u obiteljskom okruženju su od velike važnosti za njihov kognitivni, emocionalni i socijalni razvoj. Emocionalna potpora koju dijete osjeća u obiteljskom okruženju rezultira njegovim osjećajem vlastite vrijednosti i osim toga, samopercepcija djeteta ovisi o prihvaćenosti roditelja. Privrženost majci i ocu je od izuzetno velike važnosti jer na osnovu privrženosti od najranijih dana dijete stječe sliku o sebi kao osobi koja (ni)je vrijedna ljubavi i o drugim ljudima. Djeca koja u prvih nekoliko godina života ne dobiju zaštitu i njegu, vjerojatno će u razvoju imati emocionalnih poteškoća, a to će biti teško nadoknaditi. Stoga je uistinu od velike važnosti da se dijete od najranijih dana zaštiti i da mu bude pružena sva potrebna ljubav i njega. Odnos sigurne i stabilne privrženosti uči dijete da može vjerovati ljudima oko sebe, da su pouzdani i da ga vole. Razvoj privrženosti je najvažniji oblik razvoja jer na temelju stečenog odnosa dijete stvara osnovno povjerenje ili nepovjerenje u odnosima i definira vjerovanje djeteta kako će okolina reagirati na njegove potrebe.

Prilagodba će biti najbolja za dijete koje je razvilo sigurnu privrženost roditeljima, a roditelji pokazuju autoritativan stil. Istina je da je roditeljska uloga nezamjenjiva, no ona ne bi trebala biti fiksna. Odnosno, roditeljska uloga bi se trebala mijenjati s obzirom na promjene djeteta, a i samih roditelja. Često su razlozi njegovanja određenog stila privrženosti na nesvjesnoj razini, stoga je poželjno ponuditi stručnu pomoć kako bi mogli odrediti što je najbolje za dijete i obitelj. Trebalo bi se istražiti što je u podlozi dječjeg samootkrivanja i zbog čega je ono povezano s brojnim oblicima prilagodbe, koju ulogu ima povjerenje u tom procesu te što mogu učiniti roditelji da podignu djecu koja će moći s njima slobodno komunicirati. Interakcija roditelj - dijete se može razlikovati ovisno o spolu djeteta i roditelja, njihovog okruženja te osobnih karakteristika stoga zaključujemo kako su stil roditeljstva, ali i privrženost individualne odrednice koje bi se trebale poboljšati ukoliko je to potrebno. Smatram da bi se psiholozi trebali više osvrnuti na edukaciju roditelja o tome što je najbolje za dijete, kakvu ulogu ima privrženost, njega i zadovoljenje potreba u najranijim danima života, kako roditeljski odnos i stil roditeljstva prema djetetu može imati

posljedice na njegov život u budućnosti. Zadatak naše struke je osvjestiti roditelje da razvijaju i unaprijeđuju svoje roditeljske odgojne postupke u skladu s rastom i razvojem djeteta.

Život nosi mnoge izazove s kojima će se djeca kad-tad morati sama suočiti. Stoga ih je važno učiniti kompetentnima kako bi bili sposobni prepoznati čimbenike rizika, načine njihova djelovanja te mogućnosti njihova onemogućavanja. Važno je sa djetetom naći zajednički jezik, pokušati mu pružiti dovoljnu količinu ljubavi i autoriteta te ga na najbolji način izvesti na pravi put. Osim toga, roditelji moraju znati da trebaju kritizirati dječje ponašanje koje se može promijeniti, a ne djetetov temperament. Važno je pružiti djetetu bezuvjetnu ljubav i uključiti oba roditelja u odgoj djeteta.

8. LITERATURA

Arbunić, A. (2004). Roditelji i slobodno vrijeme djece. *Pedagoški istraživanja*, 1 (2), 221-230.

Berk, L. E. (2008). *Psihologija cjeloživotnog razvoja*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Bernard, K., Meade, E. B. i Doizer, M. (2013). Parental synchrony and nurturance as targets in an attachment based intervention: building upon Mary Ainsworth's insights about mother-infant interaction. *Attachment & Human Development*, 15 (5-6), 507-523.

Branstetter, S. A., Furman, W. i Cottrell, L. (2009). The Influence of Representations of Attachment, Maternal-Adolescent Relationship Quality, and Maternal Monitoring on Adolescent Substance Use: A 2-Year Longitudinal Examination. *Child Development*, 80 (5), 1448-1462.

Broberg, A.G. (2000). A review of interventions in the parent-child relationship informed by attachment theory. *Acta Paediatr*, 434, 37-42.

Cowan, P. A., Cowan P. C. i Mehta, N. (2009). Adult attachment, couple attachment, and children's adaption to school: an integrated attachment template and family risk model. *Attachment & Human Development*, 11 (1), 29-46.

Čudina-Obradović, M. i Obradović, J. (2006). *Psihologija braka i obitelji*. Zagreb: Golden marketing, Tehnička knjiga.

- Deković, M. i Raboteg-Šarić, Z. (1996). Roditeljski odgojni postupci i odnosi adolescenata s vršnjacima. *Društvena istraživanja*, 6 (4-5), 427-445.
- Friesen, M., D., Woodward, L., J., Horwood, L., J. i Fergusson, D., M. (2013). Quality of Parent-Child Relations in Adolescence and Later Adult Parenting Outcomes. *Social Development*, 22 (3), 539-554.
- Klarin, M. (2006). *Razvoj djece u socijalnom kontekstu*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Klarin, M. (2001). *Dimenzije obiteljskih odnosa kao prediktori vršnjačkim odnosima djece školske dobi*. Visoka učiteljska škola, Zadar.
- Kochanska, G. (2001). Emotional Development in Children with Different Attachment Histories: The First Three Years. *Child Development*, 72 (2), 474-490.
- Kokrić, S. B. i Gabrić, M. (2009). Razlike u ljubavnim vezama studenata sa sigurnim i nesigurnim stilovima privrženosti. *Ljetopis socijalnog rada*, 16 (3), 551-572.
- Pennington, D.C. (1997). *Osnove socijalne psihologije*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Pernar, M. (2010). Roditeljstvo. *Medicina flumensis*, 46 (3), 255-260.
- Rohner, R. P. i Khaleque, A. (2010). Testing Central Postulates of Parental Acceptance - Rejection Theory (PARTheory): A Meta - Analysis of Cross - Cultural Studies. *Journal od Family Theory & Review*, 2, 73-87.
- Ručević, S. (2009). *Povezanost privrženosti roditeljima s rizičnim i delinkventim ponašanjem kod adolescenata*. Filozoski fakultet, Osijek.
- Ručević, S. i Mihalj, I. (2013). Privrženost u adolescenciji - odnos kvalitete, stilova i dimenzija privrženosti: Usporedba djevojaka i mladića. *Psihologijske teme* 22, 1, 69-91.

Stefanović Stojenović, T., Vidanović, S. i Anđelković V. (2009). Privrženost, agresivnost i potreba za traženjem uzbuđenja u adolescenciji. *Ljetopis socijalnog rada*, 17 (1), 71-91.

Tracy, R. L. i Ainsworth, M. D. S. (1981). Maternal Affectionate Behavior and Infant-Mother Attachment Patterns. *Child Development*, 52, 1841-1343.

Vasta, R., Haith, M.M., Miller, S.A. (1998). *Dječja psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.